

6. Már megint csoportdinamika

6.1. „Vinné el a nehézség!”

E sorok szerzője bevallottan elfogult híve a csoportdinamika létezésének és annak, hogy a csoportdinamikai események tudatosítása mindenféle csoport fejlődésének egyik feltétele.

Ennek megfelelően már a „Delfi örökösei...” is foglalkozik a csoportdinamika egyes tetten érhető formáival (3. fejezet). Olyanokkal, mint a szerepek és normák, az interakciók, az indulatáttételes viszonyok, a fejlődési fázisok a csoportban stb.

Ott a hangsúly ezeken az elemeken, leírásukon, megfigyelhetőségükön volt. Most már látom, hogy emellett szükség lenne a csoportdinamika átfogóbb, általánosítottabb áttekintésére, ezen belül magának a fogalomnak a körüljárására is. (Azért még arra is szükség van, hogy megtörtént esetek legalább hozzátétőleges leírásával *tapasztalati anyagokkal* lássuk el a csoportvezetőket, trénereket, csoportterapeutákat – rájuk bízva, hogy ezekből mit tudnak hasznosítani saját praxisukban.)

Ugyanis az a mostanában kialakult véleményem, hogy a csoportdinamika fölismerése és kezelése mindenféle: önismereti, pszichoterápiás vagy tréningcsoport vezetésének *egyik legnehezebb feladata*.

Azt már kifejezetten *ideologikus (racionalizáló) magyarázatnak* tartom, ha a csoportvezetők, trénerek időhiányra, a lebonyolítás szigorú protokolljára, a megrendelő igényeire stb. hivatkoznak. Valószínűleg az én hiányos tájékozottságomnak köszönhető, hogy olyan trénerrel még nem találkoztam, aki saját tudás- és tapasztalathiányára hivatkozott volna a csoportdinamika figyelmen kívül hagyása indokaként. Pedig ez a beismerés nélkülözne az említett ideologikus elemeket, ezért őszintébb is lenne.

A tárgyilagos megítéléshez az is hozzátartozik, hogy benyomásaim szerint az utóbbi években *megnőtt az igény* a trénerek és egyéb csoportvezetők között a csoportdinamika alkalmazása és az ezzel kapcsolatos ismeretek és készségek fejlesztése iránt.

Miért olyan nehéz feladat ez? Azt gondolom, hogy a nehézség okát valahol minden fejlesztési (önismereti, pszichoterápiás, tréning-) csoport *kettős természetében* kell keresnünk, amit *Bion* írt le oly éleslátással, ma már klasszikusnak tekinthető teorémájában. (Lásd „Delfi örökösei...” 3.5. fejezet.)

Ugyanis a csoportok jelentős része, így minden készségfejlesztő tréningcsoport is, strukturált gyakorlatok segítségével dolgozik, amelyeket a tréner megoldandó, elvégzendő feladatokként tesz a csoport elé. A csoportok másik részénél nem a csoportvezető, hanem maga a csoport „termeli ki” magából azt a témát, amivel kapcsolatban szintén valamilyen feladatot kell végrehajtani (ennek jellegzetes műfaja a pszichodráma [és alműfajai] – bár ott is szoktak alkalmazni kiegészítésképpen strukturált gyakorlatokat). Végül: vannak mindenféle feladatkitűzés használatától tartózkodó (például analitikus vagy rogeriánus) csoportok is. Ám ha jól meggondoljuk, előbb vagy utóbb náluk is megjelenik valamiféle problémagubanc, aminek akárcsak tisztán verbális kibogozása is feladatmegoldásként fogható föl.

Ha ezek a feladatok ráadásul egy tágabb didaktikai vázba, fejlesztési menetrendbe vannak ágyazva, akkor a fejlesztéshez szükséges egyedi tanulságok levonása sem jelent komolyabb gondot. Vagyis a csoport így *feladatcsoportként* dolgozik, és nincs is szüksége – egy adott praktikus cél elérése érdekében – a „kulisszák” mögé nézni, vagyis az alapfeltevés-csoporttal foglalkozni. Ennél fogva a tréningek és más csoportok jelentős részét úgy is le lehet bonyolítani, hogy a csoportdinamikai kérdések *rejtve maradnak* a trénernek és következésképpen a teljes csoport előtt. (A trénernek egy része valószínűleg nem is hallott harangozni csoportdinamikáról vagy a bioni kétszintűségről.)

Mármost könnyen belátható, hogy ha egy csoportvezető (tréner) nincs tisztában a csoportdinamika gazdagságával, de még a legegyszerűbb formáival sem, pláne nem ismeri azokat tapasztalati és készségszinten, nem tudja fölismerni és a csoport előtt az adott helyzet magyarázataként előadni – nos, akkor közel járunk annak megértéséhez, hogy miért olyan nehéz feladat a csoportdinamika alkalmazása a mindennapi csoportvezetői gyakorlatban.

6.2. Variációk egy fogalomra

Eredetileg azt szerettem volna, hogy körülnézek a csoportdinamikával (is) foglalkozó szakkönyvek között, majd kiválasztom a saját elgondolásomnak és gyakorlati stílusomnak leginkább megfelelő variációt. Ezt – vagy ennek némileg átcsiszolt változatát – szerettem volna az olvasó elé tárni.

Körül is néztem, és meglepődtem. Ugyanis a következő *jellegzetes variációkkal* találkoztam:

- Vannak szerzők, akik nem is ismerik (el) ezt a fogalmat.
- Vannak olyanok, akik ismerik, de azonosítják az egyéni pszichoterápiában, az individuálpszichológiában használt pszichodinamika-fogalommal vagy éppen abból vezetik le.
- Azután vannak olyanok, akiknek szinte minden csoportdinamika, ami a csoportban történik.
- És vannak olyanok, akiknek csak az csoportdinamika, ami egyik vagy másik formájával (pl. a szerepviselkedésekkel vagy az indulattáttételes kapcsolatokkal) azonos.
- Végül olyannal is találkoztam, aki axiómaként (vagyis magától értetődő, ezért bizonyításra és meghatározásra nem szoruló fogalomként) használja a csoportdinamikát, és ilyen magától értetődőséggel vezet le belőle csoportjelenségeket, anélkül, hogy megpróbálná tisztázni eredetüket.

Mindennek ismeretében mégiscsak próbáljuk meg, hogy a csoportdinamikának olyan *meghatározását* adjuk, ami elméletileg is megfelelőnek látszik és a csoportvezető (tréner) mindennapi munkájához is fogódzót nyújthat.

Tömörsége és frappánsága okán hadd idézzem ide kiindulásként *Lewin* meghatározását: „A csoport lényege nem a tagok hasonlósága vagy különbözősége, hanem kölcsönhatása, egymástól való függése (interdependenciája). Egy csoportot »dinamikus

egészként« jellemezhetünk, ami azt jelenti, hogy bármely részletének az állapotváltozása valamennyi többi részlet állapotát is megváltoztathatja.” (Lewin, 1975)

Más meghatározások is a *Lewinéhez* hasonlóak, amikor csoportdinamikán az interperszonális viszonyokat, a tagok közötti interakciókat, az ezen erőkre támaszkodó változásokat értik.

Ehhez a közös maghoz még két észrevételt szeretnék hozzátenni. Az egyik: az oly fontosnak tartott kifejezés görög eredetijéből származik a fizika azon ága (*dinamika*), amelyet magyarul *erőtannak* szoktak nevezni, s ez a *statikával* szemben a *mozgás* tudományát is jelenti. Átvitt értelemben alkalmazva a fejlesztési (tréning-, pszichoterápiás) csoportokra, az ott megjelenő és egymásnak feszülő *erőkhöz*, a csoport *belső változásához*, *mozgásaihoz* jutunk el. Ezt is tekintjük a csoportdinamika meghatározásához tartozó kihagyhatatlan mozzanatoknak.

A másik észrevétel: a csoportdinamika általában nem exhibicionista: *nem mutogatja magát*. No persze, azt rögtön észrevesszük, ha például egy csoport kettészakad vagy ha nekitámad a trénernek, ha megtagadja egy feladat elvégzését stb. De hogy mi miért történik, hogy egy „csoportbalhé” mögött milyen erők és mozgások rejtőzködnek, azt már nem könnyű fölfedezni. Egy kétségbeeső vagy fölháborodó, netán friss indulatait a csoportra ömlesztő tréner számára még az is gondot okozhat, hogy „madártávlatból” szemlélje az eseményeket, fölül tudjon emelkedni rajtuk (és saját érzelmein). Nemhogy még meg is tudja fogalmazni, hogy mi rejtőzködik a „fecsegő felszín” mögött a hallgató mélyben.

És ezzel megint visszajutottunk a csoport bioni megkettőződéséhez.

6.3. Egy nem létező rendszer elemei

Lépjünk túl most magán a fogalommeghatározáson (a fent leírtak kiindulópontként talán elegendők lehetnek). És beszéljünk a csoportdinamika *tartalmi kérdéseiről*.

Több szerző utal arra, hogy a csoportdinamikának *nincs átfogó rendszere*, csak egyes témakörei vannak, amelyek leginkább önálló teorémaként vagy módszertani eszközként működnek. Nos, ezt a megállapítást nem tudom cáfolni. El kell ismerni, hogy esetében valóban nem beszélhetünk minden részletében összefüggő, mondhatni egyenszilárd, komprehenzív rendszerről. Ezt a megállapítást hadd egészítsem ki három ide tartozó megjegyzéssel.

Egy. Első látásra ez lesújtó vélemény, de gondoljunk bele: a természet- és társadalomtudományok nagy része (néhány igazán egzakt tudományág kivételével) *ugyanebben a cipőben jár*. Tele vannak vitatható és vitatott teorémával, a tudománytörténet évezredes távlatában pillanatokra föltűnő és pillanatok múlva letűnő, rendszerkinézetű valamikkel, egymásnak ellentmondó és ezért saját szakemberei által is vitatott technológiákkal és módszerekkel, világmegváltó megoldásokkal stb. Ezt a helyzetet még erősítik is a tudományos vagy áltudományos gyakorlati alkalmazások.

Vagyis attól még *érdemes munkánkban a csoportdinamikát használni*, mert nem áll össze átfogó rendszerré. (Hátha e sorok olvasóinak valamelyike majd nekifog és létrehoz egy konzisztens csoportdinamikai elméletet és metodikát.)